

अध्याय ६५

— तुका विप्र चरित —

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीराममन्त्र ॥ जय आदिसर्वेश्वरा ।
 गुणतीत परात्परा । व्यापक तूं सर्वाधारा । सद्गुरुपरा सित्यमूर्ति ॥ १ ॥
 तूचि स्वामिया गुणांचा ईश । याळागी नाम तय गणेश । नातरी ठाईचे
 अविनाश । परि विशेष छोटा हे ॥ २ ॥ देवा तुमची पराशक्ति । ते
 चि माया सरस्वती । सकळ कळेची उत्पत्ति । पावळे स्थीती चराचर
 ॥ ३ ॥ नमो ऐसीया विटासीया । सर्वोत्तमा निज आत्मया । सच्चिदा-
 नंद पदत्रया । नटसी ठाया आपण तूं ॥ ४ ॥ होसी देव आणि
 भक्त । गुरुशिष्य प्रेमभरीत । युगायुगीं संभवत । भक्त अद्भुत भोगा-
 वया ॥ ५ ॥ तया भक्ताधिण पाही । गोमटे तुझा नसे काही ।
 याळागी प्रगट होउनो हृदई । बदवि ते ही भक्तमंजरी ॥ ६ ॥
 संतप्रियकर जानकीजीवना । हे चि प्रार्थना आणिजे मना । जन्मोजन्मीं
 साधुस्तवना । रगवी रसना चरीत्रगुणी ॥ ७ ॥ पदरीनिवास भक्तवत्सल ।
 ईया विनवणीं सतोपळे । सागती स्वमुखें भक्तमाळे । बोळविति सकळ
 मुळिचे पै ॥ ८ ॥ तरी अवधान चावें श्रोतिये । येकाग्रता करुनि
 हृदय । श्रवणें चि लाहिजे स्वात्मकार्य । पाविजे अक्षयपदाप्रति ॥ ९ ॥
 श्रीतुकाविप्रस्वामीची कथा । अत्यंत प्रिय जे भगवता । वर्णिजेळ ते
 चि आतां । ठेठनी माया सित्यपदां ॥ १० ॥ युगायुगीं देवासर्वे ।
 अवतरला जो निजवैष्णव । अनुक्रमेसी ते सर्व । सांगीजेळ भाव गुरुकृपे
 ॥ ११ ॥ कृतायुगीं प्रल्हाद जाहाला । तेथें नारदें उपदेशील । भागवतीं
 प्रसिद्ध हे छोटा । वर्णिला मला स्वानुमय ॥ १२ ॥ त्रेतीं वाळीचा तो कुमर ।
 अंगदनामें महावीर । मग बोधीले साचार । वायूसूत्रे श्रीमारुति ॥ १३ ॥
 द्वापारीं तो उत्थर जाहला । यादवबोधीं जन्मला । सर्वोत्तम अनुग्रह
 केला । वर्णिलें तयाला व्यासानीं ॥ १४ ॥ कलिमध्ये तो चि उत्थर ।
 भक्त जाहाला नामदेव । जयासर्गे देवाधिदेव । जेविले भाव पाहुनी
 ॥ १५ ॥ विसोबाखेचर हा संत । जयाळागी प्रबोधीत । भजनरंगी

रंगलें चित्त । धन्य भक्त ते नामदेव ॥ १६ ॥ चरित्रें केलीं नानापरी ।
 काय सांगूं ते वैखरी । गाय उठली ये वना घरी । स्मरतां हरी तात्काळ
 ॥ १७ ॥ सुवर्णाचें श्रीपंढरीक्षेत्र । छळकासी आणीले अनुमवा पवित्र ।
 परीसा भागवत विचित्र । वाळूचे स्थतंत्र परीस दाविले ॥ १८ ॥ गोरो-
 वाचे फुटले हात । कीर्तनीं वाळ आले रांगत । पुष्पवृष्टी केली सत्य ।
 जाहला अद्भुत आनंद तो ॥ १९ ॥ नामयाचे घरीं विपत्ति । हे जाणुनी
 स्वामीणीपति । विठलशेठे होउनी जगती । गोणी लोटिली द्रव्याची
 ॥ २० ॥ परी तो विस्तीचा पुतळा । द्रव्य लुटिले ब्राह्मणाळा । ऐशा
 पाहतां अनेक लीला । वर्णियेल्या ग्रंथांतरीं ॥ २१ ॥ पाहा पा निवृ-
 त्यादि ज्ञानेश । तीर्थावळीचें करुनी मोस । समागमीं विशेष । प्रेमसुखास
 लावले पै ॥ २२ ॥ शतकोटी करुनी अमंग । भावें पुजावा पांडुरंग ।
 हा ही संकल्प करीता चांग । पूर्वीं धीरंग भक्तिबळें ॥ २३ ॥ ऐसा
 नामा प्रेमळ भारी । नाममाहात्म्य पृथ्वीघरी । प्रघटविले जेणें जीवोप-
 कारी । कीर्ति थोरी पै याची ॥ २४ ॥ पुढें नामयाचा जाहाला तुका ।
 हे तो प्रसिद्ध आहे लोका । ज्याचें वैराग्य पाहतां देखा । सनकादिका
 विस्मय मनीं ॥ २५ ॥ अगाध भक्ती वाढविली । भवार्णवीं नौका
 जाहाली । होउनी ठेला साउली । सर्वत्र निवाली नारीनर ॥ २६ ॥
 सकळ साधूंचा जाहाला कळक । बोलणें खुंटले निःशेष ।
 अनुभव आणीले अंगास । काहीं तयास न राहीले ॥ २७ ॥
 शतकोटी अमंगातीळ । करणें काव्य ते राहिले । ते हि स्तवन करुनी
 मळें । पूजिला विठळ सर्वात्मा ॥ २८ ॥ सेवटीं पाहा केलें काय ।
 विमानों बैसविला जडदेह । जगा दाविलें प्रत्यय । तरुणोपाय
 नानापरी ॥ २९ ॥ लोक लाविले भावार्थासी । मजनमार्गे दाविला
 त्यासी । हळुहळु स्वरूपासी । पावावयासी येकसरा ॥ ३० ॥ सकळ
 लाहोनी कृतकृत्यता । जीव तारीले बहु तत्वतां । आपण निघोनी
 वैकुण्ठपंथा । चाळिले सर्वथा तुकाराम ॥ ३१ ॥ उर्ध्वपंथें जातां जाण ।
 अमरावतीचें देखिलें स्थान । तें पुरं पर येऊन । केलें नमन त्या

साधवा ॥ ३२ ॥ नानास्थळे मनोहर । दाविलीं अमृत सरोवरें । तेथें
 न रमे वैष्णवधीर । राजसि उपचार जाणुनी ॥ ३३ ॥ तुकोबा क्षणती
 मानसी । जरी राहावें वैकुंठासी । तरी पंढरीचें सुखासी । तुळणेसी
 न घडे तें ॥ ३४ ॥ मागे परतावयाचें व्याज । स्वकर्म स्फुरले चिची
 सहज । तेव्हां विनभी देवराज । श्रीपादरज घंदोनी ॥ ३५ ॥ म्हणे
 मजला अनुग्रह द्यावा । भी कर्मभूमीसी जन्म घ्यावा । लोक समोह
 तारावा । सुकाळ करावा मर्त्ताचा ॥ ३६ ॥ मग तुका म्हणे
 देवेंद्रास । अवतार घेणे आहे आम्हास । तुजहि करूं उपदेश ।
 राहिलें विशेष करणें ते ॥ ३७ ॥ ब्रह्मयोनींत जन्म घेणें । मुक्त्य
 शोभे तेणें गुणें । सित्वांत वेदी ऐसा पूर्ण । करावें प्रमाण त्या
 वाक्या ॥ ३८ ॥ आणि शतकोटी अमंगाची । बाकी फेडीली
 स्तवनाची । परी राहिली नेमाची । सळईची पंच्योत्तरी ते ॥ ३९ ॥
 भजनवृत्ती नाहीं मन । कळाया जनीं ऐशी खूण । टाळ
 टाकिला विमानांतून । पाहिला नैनं सकळिक ॥ ४० ॥
 हें काय ठाउके इतरा । मागील संगती या पामरा । यालागीं निर्णयो
 केला खरा । पूजाती बरा टाळ तो ॥ ४१ ॥ असो कृपामूर्ति सद्गुरु-
 नाथ । बाबाजीचैतन्य जे प्रह्म्यात । त्याचा उपदेश जाहाला सत्य ।
 स्वप्ना आत तुक्यासी ॥ ४२ ॥ तयेकाळीं पावशेर । मागितले तूप
 गुरुघरे । ज्याप्रतीक्षी येतां निर्धारि । राहिले खरें देणें तें ॥ ४३ ॥
 ऐसे सुरेशा सांगून । भूतळासी निघाले जाण । तेव्हां पवित्र आपुली
 खूण । दिवली पूर्ण देवराजें ॥ ४४ ॥ विलोमरेफसंगती । विप्रव
 आले वज्राप्रती । मग तुकाविप्र नामें जन्म वरीती । अवतार स्वीती
 श्रीतुकोबा ॥ ४५ ॥ आतां कोणते स्थळी कोण ग्राम । शाखा वेद
 आचरणधर्म । ते साकश्य ऐकीजे प्रेम । यथानुक्रमें अनुवादूं ॥ ४६ ॥
 अंजनावती नामें नगरी । गोदावरीचे दक्षिणतिरी । महावैष्णव निर्धारि ।
 धन्य संसारीं गुरुभक्त ॥ ४७ ॥ ऋग्वेदशाखा आश्वलायन । विप्रनाथ
 नामें बाबाजीचैतन्य । अवतरला जो माहामान्य । श्रीवेकनाथपूर्णसांप्रदाई

॥ ४८ ॥ तयाची कन्या पुण्यराशी । अर्पिली ती रहिमतपुरी द्विजासी ।
 त्यापासाव जन्म तुकयासी । निधयेसी सहजी तो ॥ ४९ ॥ मातामह
 तो विप्रनाथ जाण । जन्मांतरीचा सद्गुरु पूर्ण । असो तयें कुळों सच्चिद-
 धन । घेतला जेणें अवतार ॥ ५० ॥ गर्भीच असतां जननीप्रति ।
 भगवतभजनों रंगली वृत्ति । सन्निध जियेचे श्रीरघुपति । दीवाराती
 हरिमजन ॥ ५१ ॥ नऊ मास होतां चि पूर्ण । प्रसवली सुपुत्र गुण-
 निधान । तुकाविप्र सकळजन । वदती जाण याळागी ॥ ५२ ॥
 दिवसोदिवस पाहतां बाळा । विचित्र दिसे प्रेमकळा । भजन
 करीतां वेळोवेळा । दिसे सावळा याळागी ॥ ५३ ॥
 नातरी जनासारीखे । माता वोळवी जरी कौतुकें । फदा न राहे देख ।
 रुदन दुःखें करीतसे ॥ ५४ ॥ रामकृष्ण हरि गोविंद । हे चि सदा
 जननी वदे । तेणें पावोनी विषद । खेळत सिद्ध असावे ते ॥ ५५ ॥
 पुढें चि येक वर्षानी । अर्भकें केळी असे करणी । श्रीपुंडळीक विठळ
 क्षणूनि । गर्जिनळे बाणी प्रथमता ॥ ५६ ॥ मग निरंतर तो चि
 ध्यास । विठळ विठळ क्षणत असे । दुजा खेळ आन नसे । रंगळें
 मानस भजनों सदा ॥ ५७ ॥ ऐशापरी बाळ लीला । श्रीतुकाविप्र करीतां
 जाहाटा । पुढें पित्याने व्रतबंध केला । तो सोहळा अनोपम्य ॥ ५८ ॥
 ऋणानबधे करून । पूर्वीळ कलत्र वरीलें तेणें । अपराध घडले मागे
 क्षणे । करा उत्थरण या जन्मी ॥ ५९ ॥ संतती संपत्ती नळगे कांहीं ।
 तुमचेपाई । ऐसेप्रकारें विनविता पाही । सद्गद हृदई तुकाविप्र ॥ ६० ॥
 अनुग्रह करुनी स्वस्त्रीयेसी । मेळविले सस्वरूपासी । निमग्न जाहाली ती
 सेवेसी । भोगी देखासी वैराग्य ॥ ६१ ॥ पुढें उभयता दोघे स्वईलें ।
 तीर्थें करीतीं सकळ स्वस्थ । मुगुटी जयाचे मयूरपीछ । निरईले तथा
 आठवित्ती ॥ ६२ ॥ काय वर्जिजे तुकाविप्रा । ज्याचें भाषण जेवि
 क्षीप्रा । रास करीती सदा छप्रा । किंवा वृक्षातळवटीं ॥ ६३ ॥
 जन्मांतराचे योगकरून । सद्गुरु लावले ते चि पूर्ण । जे का बाबाजी-
 चैतन्य । अवतार धन्य विप्रनाथ ॥ ६४ ॥ होतां जयाची निजमेठी ।

स्वरूपी जडणी तात्काळ दृष्टी । हारपोनी गेली असता सृष्टी । जगजेठी
 दिसतसे ॥ ६५ ॥ कर्णी पडतां चि मंत्राक्षर । तुकाविप्र चढले त्रिकुट-
 शीखर । सहस्रदर्शी होउनी स्थीर । सोहंविचार स्फुंदति पै ॥ ६६ ॥
 शेखी अहंसोहंभान । हेहि विराळे जेथे जाण । लागली समाधी स्वानं-
 दघन । अनिर्वाच्य पूर्ण ते सुख ॥ ६७ ॥ नाहीं आठऊ देणाचा ।
 परेसी मुरडल्या च्यारी वाच्या । घोट भरला प्रह्लांडाचा । मीनली साचा
 स्वरूपांवरों ॥ ६८ ॥ अनुभव अनुभवी विराळा । आत्मा सर्वत्र होउनी
 ठेळा । तुकाविप्र उपदेशीळा । सद्गुरू भेटला विप्रनाथ ॥ ६९ ॥
 दिनत्रय निर्विकल्प । समाधी मोगीतो योगाधीप । आत्मशेजे लागली
 शोष । उन्मनी दडपे पाय तयाचे ॥ ७० ॥ मग श्रीगुरूची युक्तिद्वारा ।
 तुर्ये अवस्थेच्या नेहतां घरा । प्राण उतरोनी हृदयगामारा । इंद्रिय
 शरीरा सचेतन ॥ ७१ ॥ परी स्वानंदडोहों चुबकळी । सस्वरूपी
 जडोनी ठेली । माईक विषय सांडुनो गुरळी । राहाटती सरळी नित्यकर्म
 ॥ ७२ ॥ नेत्र पाहाती जो जो पदार्थ । तो तो दिसे पंढरीनाथ । शब्द
 पडती ते श्रवणाते । अर्थरूप ते सकळ पै ॥ ७३ ॥ रसना रंगली
 निजात्मारसे । न सेवी कदा द्वैतबाकस । जगत्र हेमी येक कस । भरला
 अविनाश जगदात्मा ॥ ७४ ॥ गंधासी गंधत्व जेथोनी । तोचि बेसला
 घ्राणासनी । रोमरधी त्वके सद्गुण । स्पर्शत्व स्पर्शनीं सर्वोत्तमु ॥ ७५ ॥
 टाकिला मानसे ज्या संकल्प । कैचा तेथे मग विकल्प । असो जडसमाधी
 सद्गुरूकृपे । तुकाविप्रे विसर्जिली ॥ ७६ ॥ इंद्रियबळ लाहोन । नव-
 विधप्रकारे करीती भजन । मोहिला जेणे नारायण । सबाह्य जाण
 तिष्ठतसे ॥ ७७ ॥ मग पंढरीसी निघाले । तुकाविप्र समर्थ भळे । तये वेळीं
 आढवे आळे । श्रीविठळ परमात्मा ॥ ७८ ॥ नारदादिक श्रीवनमाळी । हर्षे
 सांगती वाजउनी टाळी । ह्मणती तुकाराम भूमडळी । अवतरली संतमाये
 ॥ ७९ ॥ तरी आता लागवेगी । चला सामोरे तयालागी । ऐसे बोलोनी
 श्रीरंगी । स्वये वेगी पाच्यारीळे ॥ ८० ॥ मग संतसमुदाव । सहित निघाले
 देव । घजपाताका गर्जती सर्व । घोष अपूर्व होतसे ॥ ८१ ॥ गजर करीत

भानंदेसी । सामेरे पातळे तुकाविप्रासी । नमस्कारीतो तया स्थळासी ।
 पवित्रभूमीसी यात्रेकरू ॥ ८२ ॥ देवभक्त मिळता भीळणी । तया सुखा
 कोण वर्णी । हर्ष न माये त्रिभुवनी । गाती गाणीं स्वानंदें ॥ ८३ ॥
 समारंभें गजर करीत । गेळे पंढरीक्षेत्रांत । नमन करुनी पुंडलिकाते ।
 राठळांत प्रवेशले ॥ ८४ ॥ तुकाविप्र गरूडपारीं । भजन करीतां प्रेम-
 भरीं । तन्मय जाहाळे भक्ताविहारी । पाहातो अंघरीं देव सकळ ॥ ८५ ॥
 विमानों वैसुनी सुरेश । अवलोकितां पंढरीविळास । पातळा सहजी
 भूमीस । कीर्तनरस सेवावया ॥ ८६ ॥ ती कथा अत्यंत चोख । पुढे
 वर्णिळी असे देख । परितोत सदा भाविक । नाशी दुःख सकळ ही
 ॥ ८७ ॥ श्रीरामदास अवतार भूमंडळासी । सद्गुरुसिंघ जो कृपाराशी ।
 देहावृंदावन हृत्कोपी । स्थापिले तुळसी स्फुर्तीसी ते ॥ ८८ ॥ सिंघा-
 मृत वर्षतां जीवन । भक्तमंजीन्या दाटल्या पूर्ण । तयाची माळ करुनी
 जाण । होतसे अर्पण श्रीरघुवारा ॥ ८९ ॥ प्रेमरजु घेउनी हातो ।
 गुंफीयेळी वैखरी निगुती । पंढरीनिवासा परमप्रीती । राजारामीं युक्ती
 समर्पीळी ॥ ९० ॥ भक्तमंजीरीमाळाग्रंथ । श्रवणें चि पुरतो मनोरथ ।
 तुकाविप्रआख्यानाते । अध्याय समाप्त जाहाळा हा ॥ ९१ ॥ श्रीकृष्णा-
 र्पणमस्तु ॥ अध्याय ॥ १ ॥ समाप्तः ॥ शुभं भवतु ॥ श्रीरामचंद्रार्पण-
 मस्तु ॥ श्रीपांडुरंगार्पणमस्तु ॥

अध्याय ६६

— तुका विप्र चरित्र —

(पुढें चालें)

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ जय सद्गुरु पंढरीनिवासा ।
 निजआत्मया रूक्मीणीविळासा । चरांचरी उभा सरीसा । श्रीजगदीशा
 विटेवरी ॥ १ ॥ चिद्गगन ते पंढापुर । सोहंघनि कीर्तनगजर । भावें
 भजती वैष्णववीर । गरूडपारीं विवेक तो ॥ २ ॥ माहाद्वारी चौघटा ।

अनुदातनाद होतसे पुढा । अलंड वाहे मढमढा । ते चि धडपुढा
 छानोदक ॥ ३ ॥ चिन्मयवाळुपंटी देख । स्वानुभव शोभे पुंडळीक ।
 निरंतर होतसे सुख । कीर्तन चोख ब्रह्मस्थीती ॥ ४ ॥ द्वैतमयाची
 करितां वारी । नरदेहयात्रा जाहाली वरी । अवघाची जेथे नटला हरी ।
 धीवसा परो पुजेचा तो ॥ ५ ॥ आता पुन्यपुजकपण । हे तो नुरे
 कांहींच जाण । मानसी आवडी तरीच पूर्ण । अर्चन करणे यथामति
 ॥ ६ ॥ याळागी विनयणी जन्मोजन्मी । हे चि श्रीगुरुपादपद्मी । प्रघट
 होउनी अंतरयामी । माळिके रामी ग्रहण किजे ॥ ७ ॥ प्रार्थितां ऐसा
 सिद्धेश्वर । सुरवी बुद्धिसी कथासार । ते चि ऐका श्रोते सारे । नारीनर
 आवाळवृत्ते ॥ ८ ॥ पूर्वाध्याई तुकाविप्र । स्वरूपी रंगळे सहस्रकृपे ।
 पंढरीसी जाता वैकुंठाधीप । चतुर्भुजरूपे आढवे आले ॥ ९ ॥ हातीं
 धरुनी रूक्मीणीपति । घेउनी गेले राउळ्याप्रती । वणू जातां सरस्वती ।
 ते सुखाप्रति अनोपम्य ॥ १० ॥ आता श्रीगुरुभक्ति कराया । सुरेश
 अवतरला भूठाया । नमन करुनी सिद्धपाया । सांगितले त्या ऐका ते
 ॥ ११ ॥ श्रीसोपानदेवाचे स्थान । सासवड नामे क्षेत्र पूर्ण । तेथील पवित्र
 ब्राह्मण । आश्वलायन ऋग्वेदी ॥ १२ ॥ पुरंधर ज्याचे उपनाम । पुरं-
 धर पावला तेथे जन्म । पुण्यभूमी धन्यप्राप्त । विप्रोत्तम धन्य
 ते ॥ १३ ॥ मग तो देवेश पित्याने । तुकाविप्रासी केला अर्पण ।
 पूर्वाळ संकेत जाणून । केले पालन श्रीगुरुनीं ॥ १४ ॥
 मृत्यूठोकीं पांडुरंग । नाम पावला शचिरंग । कां जे घडला स्वर्गी संग ।
 भवभग तुकयाचा ॥ १५ ॥ पंढरीमाहात्म्य ऐकुनी । रंगली वृत्ति
 पांडुरंगस्मरणी । अवतार घेतची मेदिनी । नामाभिधानी त्या प्राप्ती
 ॥ १६ ॥ असो इंद्राशमूर्तिने पाहता तुका । वेधले मानस चरणीं
 देखा । इच्छितसे अनुभव निका । शाश्वतसुख पावावया ॥ १७ ॥
 तुकाविप्रस्वामिप्रती । हात जोडीले दोन्ही निगुती । दडायमान पडले
 क्षीती । नमन कराती साष्टांग ॥ १८ ॥ हणें महाराजा दीनदयाळा ।
 दूर करी या भवभयाळा । नाही शक्ति तरावयाळा । मायानदीला दुर्धर

हे ॥ १९ ॥ कामक्रोधादि जळचरें । गिळूं पाहतीं हा किंकर । तरी
देवनी कृपाकर । काढी बाहेर तूं समर्था ॥ २० ॥ शिष्यमयूरकरुणा-
घना । भक्तचकोररोहिणीरमणा । द्वैततमारी सहस्रकीर्णा । हे चि चरणा
विझाती ॥ २१ ॥ प्रार्थीतां ऐसें सत्शिष्य । पांडुरंगनामं इंद्रांश ।
संबोखोनी परमउल्हासें । वैसविले असे सन्मुख पै ॥ २२ ॥ शिष्य-
मुमुक्षुपूर्णचंद्रा । पाहुनी भरते कृपासमुद्रा । प्राप्त जाहाळे तुकाविप्रा ।
अवतार इंद्रा उद्धरावया ॥ २३ ॥ सांप्रदायक्रमें ते चि क्षणीं । मंत्रो-
पदेश केला कणीं । संतोषोनी वरदपाणी । बापबाप वदनीं वदती पै
॥ २४ ॥ तैपासुनी सर्वत्र जन । बापु ऐसें वदती जाण । नातरी मुळींचे
अभिधान । पांडुरंग पूर्ण नाम तथा ॥ २५ ॥ असो सद्गुरुसमर्थ
तुकाविप्रानी । उपदेशीला तो शिष्यचुडामणी । इंद्र अवतार जो मेदिनी ।
बापु मेदिनी धन्य तो ॥ २६ ॥ सर्वात्मतेचें भद्रासन । अमरपुरीं
ब्रह्मपूर्ण । जेथें उन्मत्त झुळे वारण । स्वानंद जाण ऐरावती ॥ २७ ॥
रंभा उर्वशी तिळोत्तमा । दया धृति शांति क्षमा । सुखानंदशा सुख्य
परमा । ते चि रामा इंद्रादणी ॥ २८ ॥ इंद्रीय मेळीत देव । आत्माराम
अमरराध । ज्ञान संपत्ति फळ वैभव । भोगी सदेव तें गुरुकृपें ॥ २९ ॥
बापुविप्र वदती जन । पांडुरंग ज्या नामाभिवान । स्वरूपास्थितीसो
लाहोन । केलें अर्चन श्रीगुरुचें ॥ ३० ॥ मग ज्यानें सेवेठाई । वय
वैचिलें असे पाही । वैराग्य वरीलें देही । भजन हृदई करीतसे ॥ ३१ ॥
परी जन्मांतरीचा स्वभाव पहिला । विषयविलास न सुटे अवळा ।
पूर्वींल समंधे विवाह जाहाला । सळक घडला उपचार ॥ ३२ ॥
निष्ठा पाहुनी श्रीगुहनी । स्फूर्तीसी प्रगट जाहाळे वदनीं । सदा रग
ज्या कीर्तनीं । नामस्मरणीं धन्य तो ॥ ३३ ॥ घढीसी मठ केला ।
प्रगटविले सांप्रदायाला । भक्तिध्वज तेणे रोविला । पाहाता काळा मय
सुटे ॥ ३४ ॥ ठाई ठाई उठ्याहासी । जना लाविले सन्मार्गासी ।
बाढविले गुरुभक्तीसी । लोकत्रयासी प्रसिध्द जो ॥ ३५ ॥ आपाढी
आणि कार्तिकीचा । नेम साजिरा अत्यंत व्याचा । ऋणी केला देव

साचा । पंढरीचा राणा पै ॥ ३६ ॥ चंद्रमागेचे तटी । श्रीपुंडलीकाचे
 पृथी । कीर्तन करीता वाळवटी । होये दाटी बहुसाल ॥ ३७ ॥
 पौर्णमेसी गोपाळकाळा । होत असे त्या स्थळाळा । दुर्लभ प्रसाद
 अमरादिकाळा । इच्छिती लाह्याळा सकळ ते ॥ ३८ ॥ ऐसा
 प्रेमाचा पुतळा । बापुविप्र सत्शिष्य भला । देव चि जेणे वेढा
 केला । तिष्ठे सावळा मार्गे पुढे ॥ ३९ ॥ आणोक ही शिष्य
 अपार । करीते जाहाळे तुकाविप्र । भूमंडळामाजी पवित्र ।
 मोक्षसत्र घातिळे पै ॥ ४० ॥ श्रीकृष्णातीरामाक्षारी । तारगांव
 उत्तम नगरी । तयासन्निध वनवदरी । द्वैततमारी राहती
 तेथे ॥ ४१ ॥ श्रीपादुरंगमूर्ति स्थापोन । करीती सदा अनुष्ठान ।
 मुळीचा सहजीयोग पूर्ण । भगवद्भजन सर्वदा ॥ ४२ ॥
 अष्टमासिद्धी लागती पाई । वैराग्य विलसे ज्याचे देहीं । प्रतिष्ठेचा वास
 ह्दई । अनुमात्र पाही नसे सदा ॥ ४३ ॥ प्रतिष्ठा ते शुक्रीविष्टा ।
 हे जाणवळे जया शिष्टा । काय दाउनी इतर चेष्टा । नाहीं निष्ठा
 परमेश्वरी ॥ ४४ ॥ घेउनी वरता सत वेश । देनी जगासी उपदेश ।
 कैचा अतरी ज्ञानलेश । सावकाश विषय भोगीती ॥ ४५ ॥ माळा
 मुद्रा जटाभार । मिराविते आंगी भगवी चिरे । कीर्तन करीती घरोघर ।
 राढापोरे भोदावया ॥ ४६ ॥ नामविक्रयाचे पाप । न जाये तोयाचे
 नि वापे । जया होईल अनुताप । ब्रह्मस्वरूप तो पावे ॥ ४७ ॥
 असो तुकाविप्रज्ञानराशी । दुजी उपमा नाही त्यासी । वैराग्य लागे
 पायासी । क्षमा दासी ज्याची पै ॥ ४८ ॥ भिक्षेचे पीठ आणावे ।
 खडकावरी ते मेळावे । पानगे करनी अर्पणे । वासुदेव सर्वाभूती
 ॥ ४९ ॥ अतिथी येतां स्वमावे । वाढुनी तया मग जेवावे । मीर-
 शेगादि पदार्थ देतो मावे । संतोषावे तयावरी ॥ ५० ॥ अनन्य लागत
 पायासी । नाममंत्र सांगती त्यासी । न वांछीती उपप्यारासी । स्वरू-
 पासी मेळावितो ॥ ५१ ॥ नातरी इतर द्रव्यमोदु । खणवितो जगी
 उगेचि साधु । शिष्या न भेटे कदा गोविंदु । सदा बध्नु विषई

तो ॥ ५२ ॥ असो तुकाविप्र अवतार तुक्याचा । प्रसित्व जाहाळा
 असे साचा । तपासंगे वैकुंठीचा । पंढरीचा देव नाचे ॥ ५३ ॥
 मन्नासिबुधरी स्पष्ट । केळी जेणें पायवाठ । मक्तप्रेम वसविळी पेठ । फेळी
 छट नागाची ॥ ५४ ॥ तीर्थमीसें भ्रमण करीत । आले सासवढ
 नगरांत । श्रीसोपानदेवसमाधीते । नमन निरुते केळें पै ॥ ५५ ॥ तेथें
 अद्भुतवोवरीमाजी । तुकाविप्र राहिले सहजी । जीवोद्धारी आवडी ताजी ।
 मजनकाजी प्रेमळ ते ॥ ५६ ॥ रात्रंदीवस कीर्तन गजर । द्रुमद्रुमिलें
 सासवढ नगर । मक्तीसी लाविले नारीनर । निजात्मशिखर चढावया
 ॥ ५७ ॥ पुढें तुकाविप्रस्वामीचे मानसी । आठवळे पूर्ण जावें काशीसी ।
 स्नान केली भागीरथीसी । विश्वेश्वरासी पुजावें ॥ ५८ ॥ तव रात्री
 सोपानदेव सांगत । येथें भागीरथी आहे वाहत । काशीविश्वेश्वर तो
 वसत । ब्रह्मकुमंडली सतत पै ॥ ५९ ॥ क्षणती जाणे जरी तुक्या
 वाराणशीसी । तरी प्रदक्षणा करी ब्रह्मकुमंडलीसी । तेणें यात्रा सकळ
 तुजसी । निधपेसी घडल्या पै ॥ ६० ॥ मग नमस्कारोनी सोपान ।
 गराडग्राम प्रवरेसी केळें गमन । चतुरमुख ब्रह्मा पुजोन । तात्काळ
 प्रदक्षणे आरंभीले ॥ ६१ ॥ नाना देव नाना स्थळे । नानातीर्थे निर्मळ
 जळे । उत्तरतीरी स्वयंभ सोज्वळ । शिवलिंग केवळ अपार ती ॥ ६२ ॥
 सिद्ध स्थान बहुत जाण । न गणवति कवणा लागून । सोनगावीं
 संगमपूर्ण । पुण्य पावन नीरानदी ॥ ६३ ॥ सोनेश्वरसंगम प्रसिद्ध ।
 लिंग तेथे असती विविध । प्रख्यात हाटकनामे भेद । आत्माविद बोलती
 त्या ॥ ६४ ॥ दक्षणतीरी त्या मयुरेश्वर । नाभीस्थान वदती सुरनर । तेथील
 महीमेसी नाही पार । यात्रा फार तये स्पष्टा ॥ ६५ ॥ जयपुरीमाजी अखंड ।
 अश्वारूढ मार्तंड । तोडो भेदाचे जो बंड । विवेक प्रचंड शस्त्र हातीं
 ॥ ६६ ॥ शिवस्थान ते अलादुत । दर्शनें जीव होती पुनीत । आंति
 मनीं पाखाड येत । तया दंडीत निज तेजें ॥ ६७ ॥ असो कैलासनाथ तो
 जेजोरीचा । पुढे पुरंधर पाहिला साचः । नारायणरूप विग्रह जियेचा ।
 शृंगारविचा अगाधमहिमा ॥ ६८ ॥ तेथून पाहा लिंगें बहुत । दक्षिण-

तीर्तो विलसत । चतुर्मुखपर्वती समाप्त । प्रदक्षणा होत साग पै
 ॥ ६९ ॥ ऐसी करुनी प्रदक्षणा । पुन्हा येउनी सोपानस्थाना । सर्वा-
 भूती अन्नदाना । समाराधना केली पै ॥ ७० ॥ नंतर आले स्वस्थ-
 लासी । वृष्णातीर्तो वदरीवनासी । मजन करीती दिवसनिशी । सदा
 मानसी पांडुरंग ॥ ७१ ॥ अमंग सळई पंच्योत्तरीचे । जे कां राहिले
 पूर्वावतारांचे । तुकाविप्र ते हि साचे । करुनी वाचे पुजिला हरी ॥ ७२ ॥
 जे जे प्राणी दर्शना येती । अनुग्रह देउनी तयाप्रती । स्वरूपाते मेळ-
 विती । दाउनी भक्ति शुद्धपथ ॥ ७३ ॥ ऐसा क्रमितां बहुत काळ ।
 साधुस्थाने पाहावया आठवळे । शिष्येसहीत दीनदयाळ । महाराज निघाले
 तुकाविप्र ते ॥ ७४ ॥ देहु आळंदी चिंचनह । प्रतिष्ठानक्षेत्र परम-
 चोखडे । जेथे साक्षात्कार रोकडे । आले कोडे तये स्थळा ॥ ७५ ॥
 येकनाथ केशरीनाथ । इत्यादिकाचे मठ जेथे । ठाई ठाई देवस्थानाते ।
 अवलोकित चालिले ॥ ७६ ॥ ह्यालुगाग्राम गोविंदसुताराचे । धामणगाव त्या
 बोधल्याचे । लहुळनगर कूर्मदासाचे । देखीलें साचे तुक्यानीं ॥ ७७ ॥
 गोरकुमार तेरेत । ते रे ब्रह्म क्षणे जगाते । सावतामाळी होता जेथे ।
 गेला तेथे निज आवडी ॥ ७८ ॥ भागानगरी केशवस्वामी । तेहि जाउनी
 पाहिली मूर्ती । शिवरामसमाधी कल्याणग्रामी । तये धामी गेले पै ॥ ७९ ॥
 गुरुघरग्रामी समाधी । वामनाची ज्या त्रिशुक्ती । नामलग्रामी सप्रसिद्धी ।
 गाणपत्य सिद्धी निरंजन ॥ ८० ॥ ब्रह्मनाळ परळी वडगांव । चाकळ
 त्रिपुटी सद्भाव । निरगुणपुर बदती सर्व । तुक्यानुभव तेथे आले
 ॥ ८१ ॥ तव तये स्थळी श्रीरंगमूर्तिचा । उत्छाह होतसे समाधीचा ।
 मेळा मिळाला संताचा । हर्ष तयाचा जाहला मना ॥ ८२ ॥ जोतिपंत मोरो
 पडित । गुंडाजीबाबा थोर सत । बाबा पाव्ये माहासमर्थ । विठोबा संतचातुर-
 मास्य ॥ ८३ ॥ चिदंबर दीक्षित मटजी बोवा । बाबाजीपत वैराग्य ठेवा ।
 मवानदास गाती देवा । आले तेधवा निगडीसी ॥ ८४ ॥ रंगनाथ-
 गोसावी राघनकर । लक्ष्मणनाथ वैष्णववीर । आदोवा काका माहा थोर ।
 जो का अवतार आनंदाचा ॥ ८५ ॥ मध्वनाथ मुजगनाथ । शेक-

सुलतान जो प्रख्यात । फलटणातील सदाशिवपंत । गोदड बहुत
 रागीट तो ॥ ८६ ॥ श्रीरामदास अनतार प्रसिध्द । जगत्रई जो कां
 सिध्द । इत्यादिक पूर्णसिध्द । असंख्यवृंदें संतांचीं ॥ ८७ ॥ तुकाविप्र-
 स्वाभीसी पाहुनी सकळीं । उचंबळला आनंद टाळी पिढिळी । कीर्तनी
 मूर्ति ते शोमविळी । आज्ञापिली सर्वानीं ॥ ८८ ॥ झणती सारे
 तुकाविप्रा । धवणासी पाजी निरोपण क्षिप्रा । तुमचे कथेसी हुले
 सिप्रा । त्रिनेत्रादि आवड बहु ॥ ८९ ॥ ऐसें वदतां संतवृंदी । नमोनी
 समस्तवैष्णवमांदी । सन्निध श्रीरंगसमाधी । तेचि संधि उभे ठाकले
 ॥ ९० ॥ मग तो कथेचा अद्भुतरंग । समाधीतुनी प्रघटला
 निजरंग । तयेवेळीं केला अभंग । होये भवभंग ऐकतां तो ॥ ९१ ॥
 ॥ अभंग ॥ श्रीतुकारामस्वामीचा ॥ (मूळतच अभंग दिलेला नाही.)
 ऐशाप्रकारें अभंग करून । भावार्थ वर्णिला असे जाण । तये काळीं
 सकळ जन । जाहाले लीन परब्रह्मी ॥ ९२ ॥ मग इतर गोष्टी कायसी ।
 समाधी डोळ्यां ते वेळेसी । आनंद जाहाळा सुखराशी । पुष्पवृष्टीसी
 करीती ते ॥ ९३ ॥ मासामाजी मार्गशीर्षमास । विभूति वर्णिली जग-
 दीश । तयात हरिदीनीचा दिवस । मान्य सर्वास कृष्णपक्ष ॥ ९४ ॥
 तुकाविप्रें च्यारीप्रहर । करूनी श्रीहरीपुढें जागर । बोवाळितां स्वमीणी-
 वर । आरती स्ववस्त्रे बंदुनी पै ॥ ९५ ॥ अद्यापी तो साप्रदाय ।
 चाळविती शिष्य पाही । येकादशीत लवळाही । कीर्तन होये निगडीसी
 ॥ ९६ ॥ तेथुनी सन्निध कृष्णातीरी । जे का विख्यात ब्रह्मपुरी । तये स्थानासी
 निर्धारि । निघाले साचारी तुकाविप्र ॥ ९७ ॥ निर्गुणपुरीचा उच्छाह जाहाळा ।
 प्रार्थीयेले सकळसंताळा । घेउनी गेले ब्रह्मपुरीला । माढीला काळा तेथें पै
 ॥ ९८ ॥ दिनत्रई आनंदान । अहोरात्र कीर्तनमजन । दिव्यापताकानिशाण ।
 कोंदले गगन गजरे त्या ॥ ९९ ॥ जेवणारासी नाही गणती । जेथें
 सिध्दि स्वये रावती । अनपूर्णा श्रीभगवती । तिष्ठे शक्ति पाकशाळे
 ॥ १०० ॥ विणेमृदंग झणत्कारीती । ठाई ठाई नृत्य करीती । स्वर्गा-
 हुनी देव पाहाती । पंढरी झणती दुजी हे ॥ १ ॥ ऐशापरी उच्छाहा-

सोहाळा । वेळभयसेही गोपाळकाला । पूजन करनी विष्णुपदाळा ।
 प्रसाद दिधला सकळका ॥ २ ॥ महापुरीत उत्तम स्थळ । खडकावरी
 श्रीपाउळें । उमटळीं तीं पाहतां ढोळे । सुखसोहाळे प्राप्त जीवा
 ॥ ३ ॥ कृष्णावतारी श्रीमगधान । तये स्थानीं खेळले
 जाण । स्वहस्तें काळा करून । वाटिला पूर्ण गोपाळा ॥ ४ ॥
 ते हे जागा पवित्र रम्य । कृष्णातीरीं अगाध परम । तेथें राहती
 भित्सुखधाम । तुकाराम महाराज पै ॥ ५ ॥ ऐसे अनेक स्थळीं
 मठ करनी । उत्तरीले जेणें प्राणी । शेवटीं केली अपूर्व कर्णी ।
 गुरुचरणीं तनु ठेविळी ॥ ६ ॥ ऐकतां ते सत निर्याण । जीव
 पावती सकळ कल्याण । तुका विप्र जगीं धन्य । जाहाळा जाण
 अवतार ॥ ७ ॥ शिष्येसहीत ज्ञानदेसी । निघाले महाराज
 पढरीसी । तये वेळीं सर्वत्रासी । भजन भीक्षेसी मागती पै ॥ ८ ॥
 म्हणती आतां हें चि भेटी । आम्हांसी जाणे निजवैकुंठी । ऐसी
 सांगुनी सकळा गोष्टी । उठाउठी निघाल ॥ ९ ॥ घजापताका
 झळकती । मार्गीं चालतां भजन करीती । येते जाहले सत्वरगती ।
 रुक्मीणीपतीसी भेटावया ॥ ११० ॥ सतासहीत पद्मनेत्र । आराधिका
 तुकाविप्र । भेटीसी आले सकळक्षेत्र । समाप्तीतंत्र ऐकुनी ॥ ११ ॥
 आज्ञा मागतां देवार्सी । गद्दीवरले दृष्टीकेशी । सागती स्वयें
 रुक्मीणीसी । पंढरीनिवासी सजळनेत्रें ॥ १२ ॥ म्हणे माझा
 विप्रतुका । साडुनी मजला जातसे निका । लाचाउनी मक्तिसुखा ।
 वियोग दुखा देतसे की ॥ १३ ॥ मग पोटासीं धरुनी
 निजभक्ता । कुरवाळिलें प्रीतीनें तत्वता । क्षणती तुकाविप्रा काय
 आता । उत्तीर्णता होऊ मो ॥ १४ ॥ सहा जन्में भक्ति केली । तयेची
 मज न बोलवे बोली । अनंत जन्में मागीतली । तुवा बापा ॥ १५ ॥
 माझी अनंतपणाची शक्ति । वरीतां जाहाळासी निजभक्ती । वियोगाची
 फार संती । मजप्रति वाटतसे ॥ १६ ॥ तुकाविप्रे जोडुनी पाणी । विनविळा
 शरगपाणी । क्षणे लीलेसाठो ज्ञानखाणी । वियोग मनो न मानिला ॥ १७ ॥

जाणें येणें तुझ्या पाई । तरंग उदधीसी सोडीत नाही । श्रीगुरुसमाधी-
सन्निध पाही । अर्पण पाई तनु करणें ॥ १८ ॥ तुकाविप्र प्रार्थितां
देसे । निघाले संगे जगनिवास । वायें वाजती बहुवस । मजन होतसे
प्रेमळ तें ॥ १९ ॥ शिष्यमंडळी समवेत । आले करमळेगांवात ।
तेथुनी पुढें चाळतां पंथ । सिध्दस्थानाते देखिले पै ॥ १२० ॥ तया-
स्थाना पाहून । चित्तासी जाहाळें समाधान । उपवासिया मिष्टान्न ।
निर्धना धन ज्यापरी ॥ २१ ॥ असो तुकाविप्र अंजनावतीसी ।
आले श्रीगुरुसमाधीपासी । तेथोळ सतोष बोळावयासी । वाच्या शेपासी
थोडक्या ॥ २२ ॥ मग येकाप्र अंतःकरण । समाधीचें केलें अर्चन ।
उभे ठाकले स्वयें आपण । कीर्तनासी जाण तुकाविप्र ॥ २३ ॥ आजन्म
प्रभृति जें जें केलें । तें तें चरणी निवेदीलें । आरती कराया आरंभिले ।
श्रीविप्रनाथ भळे स्वामीचे ॥ २४ ॥ करुनी गुरुदेवाची आरती ।
ते चि देह्याची समाप्ती । पचप्राण लाउनी ज्योती । सद्गुरुप्रति ओवा-
ळिले ॥ २५ ॥ तुपाची वाटी देणे होती । ते देह्याप्रति कळपिती ।
आयुष्य ते ची निश्चीती । आज्ञाव युक्ति केले पै ॥ २६ ॥ प्राणाची
करुनी पंच्यारती । समर्पली देह्याती । ह्मणुनी जयानी कथेंत आरति ।
जगप्रवृत्ति केलीच नाही ॥ २७ ॥ ऐसा समारंभ करून । ज्योतीसी
निजज्योति मेळवून । सद्गुरुपदी होउनी लीन । स्वरूप चिद्वनमय
जाहाले ॥ २८ ॥ शाळीवाहन शके सोळाशे । सवत्सर नाम आसे ।
अनुक्रम तिथी मास । निजधामास गेले पै ॥ २९ ॥ गुरुदेवा परीता
काहीं । मंत्र देव तीर्थ नाही । ती तिन्हीं येके ठाई । नांदती पाही
येकत्वें ॥ १३० ॥ गुरु तो चि देव जाण । तत्वाक्य मंत्र पूर्ण ।
पादोदक तीर्थपान । करी पावन सकळिका ॥ ३१ ॥ ह्मणुनी सर्वस्वें
लीन व्हावें । सद्गुराया शरण जावें । तेणें सकळसिध्दी पावें । हा
अनुभव प्रत्यक्ष ॥ ३२ ॥ महापापी मतिमद । परी स्वामी समर्थ
सिध्द । देउनिया निजात्मपद । चरीत्र विषद वर्णविती ॥ ३३ ॥
सिध्दरूपा राजारामी । देहमान कौचि उमी । वृत्ति निमग्न सदा व्रद्धी ।

स्वधन नेहमीं करीतसे ॥ ३४ ॥ कानड्या रामराजाचा अवतार ।
 कथन तयाचें होईल बरें । श्रोतावक्ता जानकीवर । अवधान सारें द्यावें
 तुझी ॥ १३५ ॥ भक्तमंजरीमालाप्रंथ । श्रवणें चि पुरतो मनोरथ ।
 तुकाविप्रस्वामी आख्यानाते । अध्याय समाप्त द्वितीय हा ॥ १३६ ॥
 अध्याय ॥ २ ॥ ओव्या संख्या ॥ २२७ ॥ अनु० अ० ६६ ॥
 ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

अध्याय ६७

— कानडा रामराजा भास्करसंत चरित्र —

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ जय जया जि सद्गुरु-
 नाथा । मायामलत्रिगुणरहिता । अज अव्यय अनंता । सिद्धनाथा
 श्रीमूर्ति ॥ १ ॥ रमण करीता तुझे हेरंवा । सबाह्य होती तूं चि
 स्वयंभा । पंचभूतादि करुनी नामा । व्यापिलें सांभा परीपूर्ण ॥ २ ॥
 बागवतदे स्फुरदुपणी । धन्य मायें तुझी करणी । जिन्हासनीं प्रगट
 होउनी । वदवीसी वाणी आत्मस्थिती ॥ ३ ॥ कृपासागरा सित्यनाथा ।
 अनन्य चरणीं ठेविला माथा । जगत्रई उदारदाता । नसे चि पाहतां
 अन्य दुजे ॥ ४ ॥ धन्य धन्य तीं श्रीपाठलें । पाहतां जोंवित्व चि
 मावळलें । बोळावया नसे उरलें । भरून उरले हि चराचर ॥ ५ ॥
 उचीर्णता न होये फदां । निरसीली आवधी द्वैतबाधा । मेळविले
 निजात्मपदा । ध्यानस्थ सग केले पै ॥ ६ ॥ आतां कवणें गुणें करूं
 सेवा । पूजकपण हारविलें देवा । तूं चि जाहला स्वयंमेवा । श्रीराघवा
 सकळ काहीं ॥ ७ ॥ रागांध्रों व्यापकपण । अवघा चि मरला
 नारायण । पाहाते पाहाणें दर्शन । गेले विरून ठाईच पै ॥ ८ ॥ तरीं
 दयाळा येऊ मागणें । आवडे भले सेव्य सेवकपणें । तेणे चि अनुभवें
 स्वसुख जाण पूर्ण । वर्णीन गुण संतकथा ॥ ९ ॥ परीसोनिया मग
 विनवणी । बोलवी काय वरदपाणी । राहुनी सदा अंतःकर्णी । वेष्ट-